

- ASIA:** Lapsen oikeus fyysiseen koskemattomuuteen – pyöreän pöydän keskustelu ympärileikkauksista
- AIKA:** Maanantai 15.6.2015 klo 9 –12
- PAIKKA:** Säätytalo, Helsinki.

Pyöreän pöydän keskustelun puheenjohtaja toimi lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila.

Tyttöjen ympärileikkaus ja poikien ei-lääketieteellisen perustein suoritettu ympärileikkaus on aiheena tuttu kaikille pyöreän pöydän keskusteluun osallistuneille. Aihetta voidaan lähestyä monesta näkökulmasta ja tässä tilaisuudessa pidetyissä alustuksissa sitä käsiteltiin lääketieteen, kulttuurin ja uskontojen sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta. Keskustelijat edustivat ministeriöitä, oikeudenvallvoja, tuomioistuin- ja syyttäjälaitosta, uskonnollisia yhteisöjä sekä järjestöjä. Osallistujalista on yhteenvedon lopussa.

Pyöreän pöydän keskustelun tavoitteena oli ajatustenvaihto ja ajankohtaisen tiedon saaminen aiheesta, ei yhteisen loppupäätelmän aikaansaaminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä ympärileikkausta, erityisesti poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta, on käsitelty aika ajoin jo useamman vuoden ajan. Aihe on noussut esiin myös pohjoismaisten lapsiasiavaltuutettujen yhteistyössä. Keskustelun taustalla on ajatus lapsen oikeuksien dynaamisesta kehittämisestä. Eräänä pontimena keskustelun järjestämiselle on toiminut STM:n keväällä julkaisema poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskeva ohje. ([STM:n ohje 20.1.2015](#))

Lastenkirurgi Harry Lindahl käsitteli aihetta **lääketieteellisestä** näkökulmasta. Toimenpiteenä tyttöjen ympärileikkauksia voi olla hyvin monentyyppinen. Yksiselitteisestä on, että toimenpiteellä ei muodossaan ole terveydellisiä hyötyjä, mutta komplikaatoriski, sekä välittömistä että pitkäaikaisista komplikaatioista, on suuri. Tarkkoja prosenttilukuja komplikaatioiden yleisyydestä ei ole saatavilla, koska toimenpiteet tehdään maissa, joissa ei tilastointi tästä tehdä.

Poikien ympärileikkauksella on väitetty olevan useita terveydellisiä hyötyjä, kuten suoja virtsatieinfektioilta tai

naisesta mieheen tapahtuvalta HIV-tartunnalta. Näiden merkitys ei näyttäisi olevan kuitenkaan merkittävä. Poikien ympärileikkauksen on väitetty suojaavan useilta syöviltiltä, kuten siittimen, kohdunkaulan ja eturauhasen syövältä. Sairastavuustilastojen vertailu USA:n (suurin osa miehistä ympärileikattuja) ja Suomen (suurin osa ympärileikkaamattomia) välillä ei kuitenkaan näyttäisi osoittavan tilastollisia yhteyksiä ympärileikkauksen ja pienemmän syöpäriskin väliltä. Myös poikien ympärileikkauksesta voi seurata välittömiä tai myöhäisempiä komplikaatioita, vaikkakaan ne eivät ole kovin yleisiä.

American Academy of Pediatrics suosittelee (lievästi) nykyään ympärileikkausta. Euroopassa on päädytty siihen, että tämä suositus perustuu lähteinä käytetyn kirjallisuuden väärään tulkintaan ja asiaan onkin annettu vastine, jossa on ollut mukana 57 kirjoittajaa eri Euroopan maista.

Yhteenvetona Lindahl totesi, että sekä tytön että pojan ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen olevan turha ja haitallinen toimenpide.

Toisena alustajana toimi yliopistolehtori Sylvia Akar, joka käsitteli aihetta **uskonnollisesta ja osin myös kulttuurisesta** näkökulmasta.

Tyttöjen ympärileikkauksia tapahtuu 29 maassa ainakin jossakin muodossa pääasiassa Afrikassa. Lähi-idässä leikkauksia tehdään ainoastaan Jemenissä. Irakista leikkauksia on viime vuosina tullut ilmi pohjoisen kurdialueilla. Egyptissä tapa on yleinen, noin 90 % tytöistä ja naisista on ympärileikattuja. Toisaalta esimerkiksi Marokossa valtaosa väestöstä ei ole koskaan kuullutkaan tavasta ympärileikata tyttöjä.

Ympärileikkauksia harjoittavat perheet mieltävät toimenpiteen ennen kaikkea uskonnolliseksi ja jopa velvoitteeksi. Tyttöjen ympärileikkaus on tapana vanhempi kuin kristinusko. Sen alkuperää on tutkittu, mutta luotettavaa tietoa siitä ei ole saatu. Juutalaisuudessa ei naisten ympärileikkausta hyväksytä. Islamin eri suuntauksissa suhtaudutaan tyttöjen ympärileikkaukseen eri tavoin. Shiialaisuudessa suhtaudutaan naisten ympärileikkaukseen huomattavasti kriittisemmin kuin sunnalaisuudessa. Leikkausta ei mainita Koraanissa, mutta hadith-teksteistä (profeetan perimätietoa) mainintoja löytyy.

Poikien ympärileikkauksen alkuperästä on olemassa vain vähän luotettavia dokumentteja. Vanhin dokumentti on muinaisesta Egyptistä. Juutalaisuuteen pojan ympärileikkaus kuuluu kiinteänä osana. Ympärileikkaus suoritetaan kahdeksan päivän ikäiselle vauvalle ja leikkaajana toimii *mohel*, joka tuntee juutalaista lakia ja kirurgisen tekniikan. Juutalaisten ympärileikkaustraditiolle löytyvät selkeät perusteet Raamatusta. Kristinuskoon poikien ympärileikkaus ei kuulu. Katolinen kirkko kielsi ympärileikkaukset jo vuonna 1442, mutta silti leikkauksia suoritetaan osassa katolisia maita. Islamin uskossa pojat ympärileikataan vauvaiässä tai

viimeistään ennen murrosikää, mutta se ei ole samalla tavoin välttämätön tapa kuin juutalaisuudessa. Poikien ympärileikkauksesta ei löydy mainintaa Koraanista, mutta sen katsotaan kuuluvan sunnaan. Oppineiden käsityksissä leikkauksen pakollisuudesta on kuitenkin eroja. Islamin uskossa ympärileikkauksessa on kyse ennen kaikkea puhtaudesta (*fitra* eli ihmisen luontaisen puhtauden tila).

Yhteenvedona Akar totesi, että ympärileikkauksessa on usein kyse uskonnolliseksi koetusta velvollisuudesta. Velvollisuus ei välttämättä ole kuitenkaan oikea, vaan usein ihmisten omaa tulkintaa tai se perustuu kulttuurisiin syihin. Ympärileikkausten vähentämisessä ja tietoisuuden lisäämisessä Akar pitää tärkeänä imaamien ja pappien kouluttamista.

Kolmas alustaja, lapsiasiavaltuutetun toimiston lakimies Merike Helander puhui ympärileikkauksaiheesta YK:n **lapsen oikeuksien yleissopimuksen** näkökulmasta. Ympärileikkaus ei ole ollut näkyvästi esillä silloin, kun lapsen oikeuksien sopimusta on laadittu, mutta YK:n lapsen oikeuksien komitea on ottanut jossain yhteyksissä kantaa asiaan myöhemmin, erityisesti tyttöjen ympärileikkaukseen liittyen. Komitealla on kielteinen kanta tyttöjen ympärileikkaukseen, mutta poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta ei selkeitä kannanottoja ole annettu. Komitea on ilmaissut kuitenkin huolensa turvattomasti ja epähygieenisissä olosuhteissa tehdyistä poikien ympärileikkauksista.

Yleissopimus takaa lapselle lukuisia oikeuksia, jotka ovat keskeisiä ympärileikkauksesta puhuttaessa. Tällaisia ovat sopimuksen yleisperiaatteiden (lapsen oikeus elämään ja kehitykseen, syrjimättömyyteen, osallisuuteen ja saada etunsa ensijaisesti huomioonotetuksi) lisäksi muun muassa lapsen oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan, oikeus uskonnonvapauteen ja oikeus fyysiseen koskemattomuuteen. Toisaalta sopimus korostaa vanhempien ensisijaista kasvatusvastuuta ja oikeutta ohjata lasta sopimuksessa taattujen oikeuksien käyttämiseksi. Uskonnonvapauden varjolla ei voida oikeuttaa minkäänlaista väkivaltaa lasta kohtaan, eikä muutoinkaan minkäänlaisia lapsen edun vastaisia käytäntöjä. Lapsen oikeuksien komitea on painottanut, ettei minkäänlaisia väkivallan muotoja tai vanhingollisia käytäntöjä tule hyväksyä.

Yleissopimuksen artiklan 24 kohdassa 3 todetaan, että sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja. Tällaisia tapoja ovat mm. kaikki sukupuolielinten silpomisen ja ympärileikkauksen muodot. Uusimmassa yleiskommentissaan komitea on yhdessä CEDAW-komitean kanssa (kaikkinaista naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamista koskevaa sopimusta valvova komitea) ottanut kantaa haitallisiin perinteisiin tapoihin ja käytäntöihin. Tässäkin yleiskommentissa nimenomaisesti käsitellään tyttöjen ympärileikkauksia, mutta sen lisäksi siinä korostetaan, että myös pojat voivat olla haitallisten perinteisten käytäntöjen uhreja ja että he tarvitsevat suojelua.

Yhteenvedon Helander totesi, että lapsen oikeuksien sopimus korostaa lasten yhdenvertaisuutta, oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen ja lapsen oikeutta ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa.

Keskustelussa oli varattu mahdollisuus puheenvuoroon kaikille osanottajille.

Keskustelussa vahvistettiin yksimielinen kielteinen kanta tyttöjen ympärileikkaukseen: se katsotaan törkeänä pahoinpitelynä rangaistavaksi rikokseksi. Käyty keskustelu käsitteli siten pääosin poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta. Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus todettiin kulttuuriseksi ja uskonnolliseksi kysymykseksi, joka edellyttää vuoropuhelua uskonnollisten yhteisöjen ja vähemmistöjen edustajien kanssa. Ensijaisena keinona ympärileikkausten vähentämiseksi nähdään tiedon levittäminen sekä muun muassa STM:n ohjetta noudattavien toimintatapojen ja käytäntöjen yleistymisen tiedon lisääntymisen kautta.

Keskustelussa käsiteltiin tarvetta säätää lailla poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. STM:n keväällä julkaisemaa ohjetta pidettiin pääsääntöisesti hyvänä ja katsottiin, että välttämättä ei ole ehkä tarvetta poikien ympärileikkausta koskevalle lainsäädännölle, jos ohjetta noudatettaisiin. Toisaalta esiin nostettiin myös se tosiasia, että ministeriön ohje ei ole oikeudellisesti velvoittava kuten lainsäädäntö on. Ministeriön ohje ei tuo myöskään selkeyttä tilanteeseen, jossa ympärileikkauksen suorittaa joku muu kuin laillistettu lääkäri. Ohje jättää osaltaan avoimeksi ympärileikkauksessa lapsen kuulemisen ja toimenpiteen suorittamispaikan. Sosiaali- ja terveysministeriössä ei parhaillaan ole valmisteilla tätä koskevaa lainsäädäntöä. Joitakin vuosia sitten luonnos kyseisestä lainsäädännöstä on tehty, mutta se ei silloin edennyt eduskuntaan asti.

Puheenvuoroissa tärkeiksi pohdittaviksi seikoiksi nousivat lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ympärileikkauksesta ja oikeus fyysiseen koskemattomuuteen, toisaalta lapsen uskonnonvapaus ja vanhempien oikeus kasvattaa lastaan tiettyyn uskontoon. Lääketieteen näkökulmasta on pohdittava leikkauksen tarpeellisuutta ja komplikaatoriskiä. Terveystieteiden huomioidaan jatkuvasti paremmin lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja toimenpiteet, joille ei ole lääketieteellistä syytä suorittaa siinä vaiheessa, kun lapsi ei vielä kykene mielipidettään ilmaisemaan, siirretään harkittavaksi vasta myöhemmin lapsen vartuttua. STM:ssä joitakin vuosia sitten poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta pohtinut työryhmä oli pohtinut lapsen osallisuutta ja tällöin osa asiantuntijoista oli tuonut esiin, että hyvin pienilläkin lapsilla olisi mahdollisuus oman mielipiteensä ilmaisuun.

Korkeimmassa oikeudessa on parhaillaan käsiteltävänä yksi pojan ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskeva tapaus. Monet keskustelijat totesivat odottavansa mielenkiinnolla tulevaa ratkaisua. Aiempi ratkaisu vuodelta 2008 on herättänyt paljon keskustelua ja sen jälkeen on muun muassa ratifioitu Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla

(biolääketiedesopimus), jossa muun muassa edellytetään kyseisen henkilön tietoista suostumusta terveyteen kohdistuvan toimenpiteen suorittamiselle. Suostumukseen kykenemättömälle toimenpide voidaan tehdä vain, jos se tuottaa hänelle välitöntä hyötyä.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila totesi tilaisuuden lopuksi kaikkien paikallaolijoiden olevan yhteisen asian äärellä, joka ei ole helppo ja vaatii moninäkökulmaista punnintaa. Harkinnassa on tehtävä perus- ja ihmisoikeuspunnintaa erityisesti fyysisen koskemattomuuden ja uskonnonvapauden suhteen. Kurttila muistutti kuritusväkivallan olevan kiellettyä, mikä on vahvistanut lasten oikeuksien tilaa Suomessa merkittävästi. Kehityksen on mahdollistanut selkeä lainsäädäntö. Keskeistä on myös punnita, miten voidaan turvata sekä vähemmistöjen oikeuksia että lapsen oikeuksia. Kurttila nosti esiin, että oleellista on, mihin suuntaan yhteiskunta muuttuu.

Osallistujat:

Akar Sylvia, Helsingin yliopisto
Ali Atik, Suomen Islam seurakunta
Helander Merike, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Hinkkanen Ville, Oikeusministeriö
Huttunen Mirella, Suomen Unicef
Kaksonen Saara, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Kattelus Mervi, Suomen Lääkäriliitto
Kekäläinen Emmi, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Klemetti Reija, Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos
Klinga Kaisa, Korkein oikeus
Koivuranta Eija, Väestöliitto
Kolimaa Maire, Sosiaali- ja terveysministeriö
Kurttila Tuomas, lapsiasiavaltuutetun toimisto
Lahdenne Pekka, Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry
Lindahl Harry, Lastenkliniikka, HUS
Mustonen Marjo, Oikeuskanslerinvirasto
Nadbornik Yaron, Helsingin juutalainen seurakunta
Rautava Marie, Mannerheimin lastensuojeluliitto
Rautio Sirpa, Ihmisoikeuskeskus
Sariola Heikki, Lastensuojelun keskusliitto
Tuukkanen Terhi, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Velitski Eija, Helsingin syyttäjävirsto
Yrjö-Koskinen Jaakko, Sosiaali- ja terveysministeriö

